

СТРАТЕГІЧНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ ТА АЗЕРБАЙДЖАНУ

STRATEGIC ECONOMIC RELATION UKRAINE AND AZERBAIJAN

УДК: 339.13(477)(045)

<https://doi.org/10.32843/infrastruct35-4>**Петрова Г.Є.**

к.е.н., доцент

Університет митної справи та фінансів

Войтов С.Г.

к.е.н., доцент

Університет митної справи та фінансів

Гриценко А.В.

к.е.н., доцент

Університет митної справи та фінансів

Статтю присвячено аналізу зовнішньоторговельних відносин України та Азербайджану. Розглянуто такі види діяльності, як зовнішня торгівля товарами та послугами, а також міжнародна інвестиційна діяльність. Визначено головні тенденції у зовнішній торгівлі товарами між Україною та Азербайджаном, тенденції зовнішньої торгівлі послугами між цими країнами. У статті дійшли до певних висновків щодо стратегічних відносин України та Азербайджану, а саме: зовнішньоторговельні відносини країн не носять стратегічного для України характеру. Структура зовнішньої торгівлі послугами між Україною та Азербайджаном є більш традиційною та відповідає географічному положенню країн, аніж стратегічному.

У зовнішній торгівлі послугами Україна має постійне позитивне сальдо, але це несе загрозу залежності експорту послуг до Азербайджану. Інвестиційна діяльність також не несе ознак стратегічного характеру.

Ключові слова: зовнішня торгівля товарами та послугами, міжнародна інвестиційна діяльність, чорні метали, паливо.

Стаття посвячена внешнеэкономическим отношениям Украины и Азербайджана.

Рассмотрены такие виды деятельности, как внешняя торговля товарами и услугами, а также международная инвестиционная деятельность. При анализе внешней торговли были определены основные тенденции во внешней торговле товарами между Украиной и Азербайджаном, тенденции внешней торговли услугами между этими странами. Также была проанализирована инвестиционная деятельность. В статье пришли к определенным выводам в отношении стратегических отношений Украины и Азербайджана, а именно: внешнеэкономические отношения стран не носят для Украины стратегического характера. Структура внешней торговли услугами между Украиной и Азербайджаном является более традиционной и отвечает географическому положению стран, нежели стратегической. Во внешней торговле услугами Украина имеет постоянное положительное сальдо, но это несет угрозу зависимости экспорта услуг в Азербайджан.

Ключевые слова: внешняя торговля товарами и услугами, международная инвестиционная деятельность черные металлы, топливо.

This article is dedicate to foreign economic relation between Ukraine and Azerbaijan. At this such kind of activities as foreign trade of goods and services, international investment activities were determined. During analyze of goods foreign trade the main trends of goods foreign trade were determined. Also during analyze of service foreign trade the main trends of service foreign trade were determined. Also during analyze the main trends of investment activity were determined. At the begging of article the characteristic of strategic economic relation was given. For strategic relation are very important such conditions and principle. They are: the first, general for partners strategic aims, which partner can achieve together; the second, the appearance of common view and approach of global and region development police. Very important attribute of strategic economic relation is large specific weight of partner country in export and import of goods and services, volume of investment, appearance grate join projects in priority for Ukraine fields. Ukraine and Azerbaijan has long economic relationship. At this article some conclusions as far as strategic relation between Ukraine and Azerbaijan were made. Foreign trade relation for Ukraine is not strategic. Specific weight of foreign trade between Ukraine and Azerbaijan in general value of foreign trade is very small. Despite the fact that Ukraine has positive saldo, there is danger of large dependence of Ukrainian economy from Ukrainian export to Azerbaijan. Structure of foreign trade is also not strategic and have some dangers. There is danger of dependence of ferrous metals export from Azerbaijan market condition. There is danger of volatility of Ukraine from import fuel to Ukraine. Structure of foreign services trade between Ukraine and Azerbaijan is more traditional and is according to geographic position, than strategic. Ukraine has regular positive saldo. There are damage of dependence of service export to Azerbaijan. Investment activity has no strategic characteristic. The main field of investment from Azerbaijan to Ukraine is field of service.

Key words: strategic partnership, trade, export and import, service trade, investment.

Постановка проблеми. Стратегічне партнерство має умови та принципи [1]. По-перше, це спільні для країн-партнерів стратегічні цілі, досягнення яких у рамках звичайного співробітництва неможливе. По-друге, наявність спільних поглядів і підходів до ключових проблем міжнародної політики, глобального й регіонального розвитку. Стратегічне партнерство передбачає поглиблений розвиток міждержавних контактів, як правило, не в одній, а в кількох важливих сферах. Стратегічне партнерство зазвичай будується на таких засадах: спільна зацікавленість партнерів у плідному співробітництві, готовність урахувувати інтереси іншої сторони, йти на компроміси для досягнення стратегічних цілей, взаємна відмова від дискримінаційних, довготерміновий характер партнерських відносин, на тривалу перспективу; наявність дійових механізмів реалізації такого формату відносин, правове закріплення змісту й механізмів страте-

гічного партнерства в двосторонніх документах, оскільки стратегічні цілі співробітництва не повинні змінюватися залежно від зміни керівництва в обох державах, висока ефективність стратегічного партнерства [2].

Важливими галузями стратегічного партнерства України є економічна, енергетична, сфера політики та сфера безпеки (військова). Ознаками важливості партнерства в економічній сфері є значна частка країни-партнера в експорті/імпорті товарів і послуг, обсяг інвестицій, наявність великих спільних проектів у пріоритетних для України галузях [3].

Україна та Азербайджан мають багаторічну історію партнерських взаємин в економічній, культурній, політичній сферах. Країни мають спільні інтереси у різноманітних галузях. Основні напрями нинішнього співробітництва закріплені в Плані всебічного співробітництва між Україною та

Азербайджаном на 2011–2015 рр. Активно й ефективно розвивається стратегічне партнерство двох країн в енергетичній сфері. Динаміка відносин України та Азербайджану в енергетиці дає змогу з оптимізмом дивитися в майбутнє. У стадії реалізації знаходиться низка спільних проектів, успішне втілення яких буде сприяти розвитку енергетичної галузі України та Азербайджану [4].

У відношенні України основні напрями співробітництва з Азербайджаном були закріплені у планах усебічного співробітництва, які мали 15 реперних точок, більшість яких була до 2001 р. [5].

Таким чином, варто відзначити, що серед ключових документів, які регулюють двосторонні азербайджано-українські відносини (договори про основи міждержавних відносин, про дружбу, співробітництво і партнерство; угоди про вільну торгівлю, виробничу кооперацію, сприяння та взаємний захист інвестицій, принципи співробітництва у нафтовій галузі тощо), досі відсутні документи щодо прискорення співробітництва у напрямі зміцнення економічної та продовольчої безпеки, і це, на нашу думку, є однією з основних причин перманентного зниження товарообігу між країнами (табл. 2).

Азербайджан не мав досвіду в галузі зовнішньої торгівлі та галузі створення організаційно-правової бази, багато підприємств експортували нафтопродукти, алюміній, бавовну та інші продукти споживання вартістю мільйони доларів за демпінговими цінами та нашкодили країні.

Певні поліпшення почалися у 1995 р., коли стабілізувалася політична ситуація, уряд почав проводити реформи для стабілізації економіки, прискорення структурних перетворень. У результаті зовнішня торгівля була значно лібералізована. Це дало змогу збільшити товарооборот зовнішньої торгівлі товарами та послугами. Процедури експортно-імпортних операцій були значно спрощені. Таким чином, було підготовлено підґрунтя для прискореного розвитку зовнішньоторговельних зв'язків Азербайджану.

Товарна структура зовнішньої торгівлі Азербайджану характеризується переважно сировою нафтою та продуктами її переробки в експорті, продуктами харчування, природним газом, машинами, обладнанням, транспортними засобами, одягом в імпорті. Головними торговими партнерами є Італія,

Франція, Росія, Туреччина, Грузія, Іран, Туркменістан, Сінгапур, Британія, Україна, США, Китай, ФРН.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми та особливості зовнішньоекономічних відносин України та Азербайджану в наукових публікаціях розкрито досить слабо. Так, Т.О. Костюк [4] розглядає відносини України та Азербайджану в аспекті сільського господарства та сільськогосподарського підприємства.

У наукових публікаціях відсутній повний та всебічний аналіз зовнішньоекономічних відносин України та Азербайджану.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз та встановлення тенденцій зовнішньоекономічних зв'язків України та Азербайджану на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Зовнішньоекономічні відносини України та Азербайджану слід розглядати в розрізі зовнішньої торгівлі товарами та послугами, а також інвестиційної діяльності. Важливими показниками аналізу зовнішньої торгівлі України та Азербайджану є показники безпеки зовнішньої торгівлі.

Головні показники динаміки зовнішньої торгівлі товарами України та Азербайджану надано в табл. 1.

Аналіз даних торгівлі України та Азербайджану дає змогу зробити такі висновки:

– питома вага експорту з України до Азербайджану та питома вага імпорту Азербайджану до України є вкрай незначною: 0,95% та 0,39% відповідно. Таким чином, Азербайджан не є головним торговим партнером;

– зовнішня торгівля України та Азербайджану є досить сприятливою для України. Протягом досить довгого терміну, з 2012 по 2016 р., Україна мала значне позитивне сальдо, в останні роки сальдо стає від'ємним, хоча поки що незначно;

– зовнішня торгівля України та Азербайджану несе певні загрози, на це вказує показник покриття імпорту експортом. Цей показник значно перевищує рівень безпеки. Середній показник коефіцієнта покриття імпортом експорту – 746,05%. Це вказує на значну залежність експорту України до Азербайджану. Разом із тим останні два роки коефіцієнт наближається до майже безпечного рівня.

Товарну структуру зовнішньої торгівлі надано в табл. 2.

Таблиця 1

Головні показники зовнішньої торгівлі товарами

Показник	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Питома вага в експорті України, млн. дол.	1,11	1,37	1,09	0,83	0,68	0,81	0,76
Питома вага в імпорті в Україну, млн. дол.	0,76	0,10	0,08	0,08	0,10	0,84	0,81
Товарообіг, млн. грн.	846,37	945,33	636,83	349,1	287,7	771,96	824,63
Зовнішньоторговельне сальдо, млн. дол.	686,91	789,79	546,23	288,54	208,24	-62,66	-104,57
Коефіцієнт покриття торгівлі, %	961,54	1115,54	1305,80	1052,90	624,13	84,98	77,49
Питома вага експорту у товарному обігу, %	90,57	91,77	92,88	91,32	86,19	45,94	43,64

Джерело: сформовано авторами на основі [6]

Товарна структура зовнішньої торгівлі товарами України та Азербайджану, %

Товар	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Експорт							
Чорні метали	29,09	26,65	25,10	11,28	6,13	5,96	5,88
Вироби з чорних металів	15,65	15,89	9,79	12,04	5,79	7,59	9,64
Імпорт							
Їстівні горіхи	29,12	11,04	18,96	20,57	13,76	1,55	2,19
Мінеральне паливо	19,50	15,71	26,97	22,78	4,00	93,71	90,99
Пластмаси	20,08	16,70	24,76	27,50	26,47	1,88	1,77

Джерело: сформовано авторами на основі [6]

Дані таблиці вказують на вкрай нераціональну структуру, товарна структура вказує на те, що зовнішня торгівля не має стратегічного характеру. Головною статтею експорту України є чорні метали та вироби з них. Імпорт в Україну з Азербайджану складається з харчових товарів та палива.

Показники динаміки зовнішньої торгівлі послугами України та Азербайджану надано табл. 3

Аналіз даних торгівлі послугами України та Азербайджану дає змогу зробити такі висновки:

– питома вага експорту послугами з України до Азербайджану та питома вага імпорту Азербайджану до України є вкрай незначною: 0,27% та 0,15% відповідно. Таким чином, Азербайджан не є головним торговим партнером;

– зовнішня торгівля послугами між Україною та Азербайджаном є досить сприятливою. Протягом досить довгого терміну, з 2012 по 2016 р., Україна мала значне позитивне сальдо;

– зовнішня торгівля України та Азербайджану несе певні загрози, на це вказує показник покриття імпорту експортом. Цій показник значно перевищує рівень безпеки. Середній показник коефіцієнта покриття імпорту експорту – 382,90%. Це

вказує на значну залежність експорту України до Азербайджану.

Товарну структуру торгівлі послугами України та Азербайджану подано в табл. 4.

Дані табл. 4 вказують, що зовнішня торгівля послугами тісно пов'язана з географічним та транзитним положенням України. Головною статтею експорту послуг є транспортні послуги та послуги, пов'язані з подорожами. Імпорт в Україну послуг з Азербайджану – ділові послуги.

Україна та Азербайджан здійснюють активну інвестиційну діяльність. Обсяги інвестицій України до Азербайджану подано в табл. 5.

Дані табл. 5 вказують на вкрай незначну питому вагу інвестицій з Азербайджану в Україну.

Галузеву структуру інвестицій Азербайджану до України вказано в табл. 6.

Дані таблиці вказують на нераціональну галузеву структуру інвестицій Азербайджану, головною галуззю інвестування є галузь послуг та галузь торгівлі. Значно менше надходження у стратегічні галузі промисловості та будівництва.

Висновки з проведеного дослідження. Передусім змушені констатувати, що зовнішньоеконо-

Таблиця 3

Головні показники зовнішньої торгівлі послугами

Показник	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Питома вага в експорті України, млн. дол.	0,27	0,23	0,28	0,32	0,28	0,28	0,248
Питома вага в імпорті в Україну, млн. дол.	0,26	0,15	0,10	0,18	0,08	0,09	0,21
Товарообіг, млн. грн.	57,09	45,48	38,99	41,49	32,93	35,32	42,24
Зовнішньоторговельне сальдо, млн. дол.	21,19	22,14	25,53	21,15	23,39	24,88	15,7
Коефіцієнт покриття торгівлі, %	218,05	289,71	479,34	307,96	590,35	576,62	218,31
Питома вага експорту у товарному обігу, %	68,55	74,34	82,73	75,48	85,51	85,22	68,58

Джерело: сформовано авторами на основі [6]

Таблиця 4

Товарна структура торгівлі послугами України та Азербайджану

Товар	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Експорт							
Транспортні послуги	-	42,88	46,65	39,24	47,08	58,20	57,50
Послуги, пов'язані з подорожами	-	47,17	38,93	50,15	38,49	33,28	-
Імпорт							
Ділові послуги	-	31,36	19,70	33,92	38,99	39,84	13,26

Джерело: сформовано авторами на основі [6]

Таблиця 5

Обсяг інвестицій Азербайджану до України за період 2014–2018 рр.

Роки	2014	2015	2016	2017	2018
Всього	166,4	189,4	213,9	210,2	213,6
Питома вага Азербайджану, %	0,43	0,58	0,68	0,66	0,66

Джерело: сформовано авторами на основі [7]

Таблиця 6

Галузева структура інвестицій Азербайджану в економіку України

	станом на 01.01.2018		станом на 31.12.2018	
	тис дол. США	питома вага (%)	тис дол. США	питома вага (%)
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	179 281,7	85,1	182 694,1	85,5
Будівництво	16 229,3	7,7	17 338,7	8,1
Промисловість	9 928,3	4,7	10 393,4	4,9

Джерело: сформовано авторами на основі [7]

мічні відносини між Україною та Азербайджаном не носять стратегічного характеру.

У зовнішній торгівлі обох країн, з одного боку, Україна має постійне позитивне сальдо, з іншого – є велика загроза залежності експорту України до Азербайджану. Ці загрози загострюються структурою експорту (сировина). Це вказує на загрози залежності України від умов ринку Азербайджану. Імпорт України з Азербайджану також не несе стратегічного характеру. Головними статтями імпорту є також сировина та харчові продукти. Разом із тим в імпорті України значний імпорт палива вказує на значну енергозалежність України від Азербайджану.

Торгівля послугами України та Азербайджану також не має стратегічного характеру. У торгівлі послугами Україна має сприятливу ситуацію, але також існує велика загроза залежності від експорту послуг. Товарна структура має традиційний, а не стратегічний характер.

Також галузі інвестування мають споживчий, а не стратегічний характер. Таким чином, зовнішньоекономічні відносини між Україною та Азербайджану не носять стратегічного характеру.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Митрофанова О. Польща як стратегічний партнер України *Політичний менеджмент*. 2006. № 6. С. 153–160.
2. Осадча Н.В., Петрова Г.Є. Польща як стратегічний зовнішньоторговельний партнер України з позицій безпеки зовнішньої торгівлі *Економічний вісник Донбасу*. 2017 № 1(47). С. 25–30. URL: http://uchebникonline.com/politologia/zovnishnya_politika_ukrayini_-_cheka_lenko_id/strateg_ichne_partnerstvo.htm (дата звернення: 29.08.2019).
3. Пашков М. Реалии и перспективы стратегического партнерства. URL: www.razumkov.org.ua/ukr/article.php?ne (дата звернення: 29.08.2019).
4. Костюк Т.О. Азербайджано-українські відносини: сучасний стан та шляхи зміцнення економічної

безпеки сільського господарства. *Економічна наука*. 2017. № 1. С. 70–73.

5. Ткач О.І. Україна – Азербайджан: через довіру до партнерства. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2013. № 3(113). С. 105–106.

6. Державна служба статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 31.08.2019).

7. Посольство України в Азербайджанській Республіці. URL: <https://azerbaijan.mfa.gov.ua/ua/ukraine-az/trade> (дата звернення: 31.08.2019).

REFERENCES:

1. Mitrofanova O. (2006) Polishcha yak strategichnyi partner Ukrainy [Poland as strategic partner of Ukraine]. *Political management*, vol. 6, pp. 153–160.
2. Osadcha N. V., Petrova H. Ye. (2017) Polishcha yak stratehichnyi zovnishnotorhovelnii partner Ukrainy z pozytsii bezpeky zovnishnoi torhivli [Poland as a strategic foreign trade partner of Ukraine in terms of foreign trade security]. *Economic Bulletin of Donbass*, no. 1(47), pp. 25–30 Available at: http://uchebникonline.com/politologia/zovnishnya_politika_ukrayini_-_cheka_lenko_id/strategichne_partnerstvo.htm (accessed 29 August 2019).
3. Pashov M. Realii i perspektivi strategichnogo partnerstva [Reality and perspectives of strategic partners]. Available at: www.razumkov.org.ua/ukr/article.php?ne (accessed 29 August 2019).
4. Kostuk T. O. (2017) Azerbaidzано-ukraino vidnosiny: sychasny stan ta shliakhy smicnennia ekonomichnoi bezpeki silskogo gospodarstva [Relations between Azerbaijan and Ukraine: present state and ways to increase economic security of agriculture]. *Economic science*, vol. 1, pp. 70–71.
5. Tkach O. (2013) Ukraina-Azerbaidzan: cherez doviru do partnerstva. [Ukraine–Azerbaijan: from trust to relations]. *News of Kiev National University named Taras Shevchenko*, pp. 103–106.
6. State statistic service. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 31 August 2019).
7. Embassy of Ukraine in Azerbaijan Republic. Available at: <https://azerbaijan.mfa.gov.ua/ua/ukraine-az/trade> (accessed 31 August 2019).

Petrova AnnaCandidate of Economic Sciences, Associate Professor
University Customs and Finance**Voitov Sergey**Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
University Customs and Finance**Gricenko Anton**Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
University Customs and Finance**STRATEGIC ECONOMIC RELATION UKRAINE AND AZERBAIJAN**

The object of the article. This article is dedicate to foreign economic relation between Ukraine and Azerbaijan. At this such kind of activities as foreign trade of goods and services, international investment activities were determined. During analyze of goods foreign trade the main trends of goods foreign trade were determined. Also during analyze of service foreign trade the main trends of service foreign trade were determined. Also during analyze the main trends of investment activity were determined. At the begging of article the characteristic of strategic economic relation was given. For strategic relation are very important such conditions and principle. They are: the first, general for partners strategic aims, which partner can achieve together; the second, the appearance of common view and approach of global and region development police. Strategic partnership provides for development of international contacts in some important field. Strategic partnership builds on basic in interesting of effective cooperation, readiness to allow interests of partners, to achieve compromise of achievements strategic aims, mutual failure from discrimination, it is longtternal partner relationships, it is mechanism of strategic partnership in paper.

The key fields of strategic partnerships are economy police, energetic police, political and security police. Very important attribute of strategic economic relation is large specific weight of partner country in export and import of goods and services, volume of investment, appearance grate join projects in priority for Ukraine fields.

Methodology. The problems of foreign trade between Ukraine and Azerbaijan was studied too much. One research of Ukraine and Azerbaijan trade is dedicated for Ukraine and Azerbaijan security trade. For theoretical part and rationale of actuality of aim and article was used research of Ukraine and foreign scientific. For foreign trade data research was use statistic methods.

Results. Ukraine and Azerbaijan has long economic relationship. At this article some conclusions as far as strategic relation between Ukraine and Azerbaijan were made. Foreign trade relation for Ukraine is not strategic. Specific weight of foreign trade between Ukraine and Azerbaijan in general value of foreign trade is very small. Despite the fact that Ukraine has positive saldo, there is danger of large dependence of Ukrainian economy from Ukrainian export to Azerbaijan. Structure of foreign trade is also not strategic and have some dangers. There is danger of dependence of ferrous metals export from Azerbaijan market condition. There is danger of volatility of Ukraine from import fuel to Ukraine. Structure of foreign services trade between Ukraine and Azerbaijan is more traditional and is according to geographic position, than strategic. Ukraine has regular positive saldo. There are damage of dependence of service export to Azerbaijan. Investment activity has no strategic characteristic. The main field of investment from Azerbaijan to Ukraine is field of service.

Value (originality). The results of research can be used for increase foreign trade relation.